

KARJIEF

KARATAY JOURNAL OF ISLAMIC ECONOMICS AND FINANCE

Şamil AYDIN¹

Küresel İslami Sukuk İhracında Türkiye'nin Rolü (2017-2023)

ÖZ

Faizsiz finans kuruluşlarının yapıları gereği faiz içermeyen, risk ve ortaklık içeren işlemler gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu işlemlerin başında sukuk finansmanı gelmektedir. Sukuk, faizli sistemde kullanılan menkul kıymetleştirme işlemine alternatif olarak geliştirilmiş faizsiz bir finansal araçtır. Ülkemizde kira sertifikası olarak anılmakta ve Varlık Kiralama Şirketleri tarafından ihraç edilmektedir. Türkiye, sukuk ihracı konusunda küresel düzeyde hatırı sayılır bir konuma sahiptir. İlk sukuk ihracını gerçekleştirdiği 2010 yılından 2023 yılı Ocak ayına kadar geçen süreçte küresel çapta toplamda yaklaşık 45 milyar dolar değerinde sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Çalışmamızda sukuk finansmanının tarihi gelişim sürecine ve işleyişine yer verilmiş, 2017 yılından 2023 yılına kadar geçen 6 yıllık sürede küresel çapta gerçekleştirilmiş olan sukuk ihraçları nicelik olarak incelenmiş ve Türkiye'nin bu oranlardaki rolü değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sukuk, Faizsiz Finans, Kira Sertifikaları, Varlık Kiralama Şirketleri

JEL Kodları: G20, G21, G23

The Role Of Turkey In Global Islamic Sukuk Issuance (2017-2023)

ABSTRACT

Due to their structure, interest-free financial institutions are required to carry out transactions that do not involve interest and involve risk and partnership. Sukuk is an interest-free financial instrument developed as an alternative to the securitization process used in the interest-based system. Sukuk is called "leasing certificates" in our country and is issued by Special Purpose Vehicle (SPV). Turkey has a considerable position at the global level in sukuk issuance. In the period between 2010, when our country made its first sukuk issuance, and January 2023, it has issued sukuk worth approximately 45 billion dollars globally in total. In our study, the historical development process, operation and types of sukuk financing are included, sukuk issuances made on a global scale in the 6-year period from 2017 to 2023 are examined quantitatively and Turkey's role in these rates is evaluated.

Keywords: Sukuk, Interest-Free Finance, Leasing Certificates, Special Purpose Vehicle

JEL Codes: G20, G21, G23

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü.
samil.aydin@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8695-0506

GİRİŞ

Finans sisteminde her geçen gün talep çeşitliliğinin artması nedeniyle yeni finansal hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Fon toplayanlar, yatırımcıların bu taleplerini karşılamak amacıyla gün geçtikçe finansal hizmet çeşitliliğini artırıcı çalışmalar yürütmektedir. Faizsiz finansa da aynı durum söz konusudur. Faizsiz finansa yeni finansal uygulamalar üretilirken piyasanın ne istediğine ek olarak bu isteğin İslami ilkelere uygun olup olmadığı tartışma konusu olmaktadır. İslami finans sistemi son yıllarda çok ciddi gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmeler, yeni finansal ürünlerin fon toplayıcı ve fon sağlayıcılar tarafından kabul edildiğinin bir göstergesidir.

İslami finans sisteminin oldukça hızlı gelişme gösteren uygulamalarından birisi sukuk finansmanıdır. Küresel anlamda sukuk işlem hacimleri son 20 yılda oldukça artış göstermiştir. 2023 başı itibarıyla küresel hacim olarak sukuk işlem hacmi 618 milyar dolara ulaşmıştır (IIFM, 2023, s. 38). Sukuk finansmanı, varlığa dayalı bir finansman modeli olduğu için faizsiz finans sektörü açısından güvenli bir liman olma niteliğindedir.

Küresel çapta faizsiz finans piyasası üzerinde yaşanan gelişmeler ülkemizde faizsiz finans alanında yeniliklere ciddi anlamda katkı sağlamıştır. Son yıllarda tüm dünyayı etkileyen krizler yaşanması insanlığı alternatif bir finansal arayışa itmiş, İslami finans piyasalarının reel işlemlerle balon oluşturmadan büyüme gerçekleştirmesi oldukça ilgi uyandırmış ve piyasaların İslami finansa olan ilgisini artırmıştır.

Sukuk piyasalarının küresel çapta hacminin büyümesinde Türkiye'nin pozitif katkısı göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Çalışmamızda, ülkemizde sukuk ihraç eden kuruluş olarak Varlık Kiralama Şirketlerinin yapısı anlatılmış, sukuk finansmanın yapısı ve işleyişine değinilmiştir. Ülkemizin küresel sukuk piyasasına hacimsel olarak katkısı uluslararası raporlar incelenmeye tabi tutularak değerlendirilmiştir.

1. VARLIK KİRALAMA ŞİRKETİ (VKŞ)

1.1. TANIMI

Varlık kiralama şirketi, menkul kıymetleştirme işlemi gerçekleştirmek amacıyla menkul kıymetleştirmeye konu olan varlıkları devralıp, bu varlıklar karşılığında menkul kıymet ihraç eden kurumlardır (Güngören, 2011, s. 61). Bu şirketler, yatırım sertifikalarının arz edilmesi sonucu elde edilmiş olan gelirlerin ve bu yatırım sertifikası arzına konu olan diğer işlemlerin düzenleyicisi ve meşru bir yöntemle takipçiliğini yürütmektedirler (Gözcü, 2019, s. 17).

VKŞ'ler menkul kıymetlerin ihracını yönetmek amacıyla kurulan, özel amaçlı tüzel kişiliklerdir (Ayub, 2017, s. 419). Bu şirketlerin asıl amacı ticaret faaliyeti gerçekleştirmek değildir. Bu şirketlerin kuruluş amacı, belirlenmiş bir projenin finansmanını sağlamak için oluşturulmuş kanuni bir torba gibidir ve belirlenmiş süre sonunda şirket de sonlanmaktadır (Mısri, 2011, s. 1). Menkul kıymetleştirilmeye müsait varlıkları devralmak suretiyle, menkul kıymetleştirme işlemi gerçekleştirmek için devraldığı bu varlıkları sertifikalar halinde yatırımcılara ihraç eden kuruluşlardır (Güngören, 2011, s. 61)

1.2. İŞLEYİŞİ VE AMAÇLARI

VKŞ'ler menkulleştirme işlemi, menkulleştirmeye konu olan mal, alacak veya proje durumundaki varlıklar üzerinde bulunan mülkiyeti birbirine eşit olacak şekilde parçalara, birimlere ayırarak yaparlar (Bayındır, 2007, s. 251). Sonrasında eşit parçalara ayrılan bu

birimlerin değerine göre yatırım sertifikası ihraç edilir (Gözcü, 2019, s. 18). İhraç edilen bu yatırım sertifikaları ile VKŞ'ler fon toplamış olurlar.

Varlık Kiralama Şirketleri devlet garantisi altında olup iflas etmeleri kanunen mümkün değildir (Gözcü, 2019, s. 18). Yani yatırımcıların fonları tamamıyla devlet güvencesi altındadır. Bu durum Kira Sertifikaları Tebliği 4. Madde'de şu şekilde yer almaktadır:

“Kira sertifikaları itfa edilinceye kadar VKŞ'nin portföyünde yer alan varlık ve haklar VKŞ'nin yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehmedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez”²

VKŞ'lerin oluşturulmasındaki en büyük amaç VKŞ yatırımcılarının fonlarını kaynak kuruluşun bütün risklerinden yalıtılmış hale getirmektir. VKŞ'lerin yapılandırılmaları kaynak kurumun iflas riskinden uzak olacak şekilde gerçekleştirilir (Güngören, 2011, s. 62). Ayrıca VKŞ'lerin varlıkla desteklenmiş menkul kıymetleri aşan borçlanmalarına dahi izin verilmemektedir (Öncal, 1997, s. 17).

VKŞ'ler, ana hedef olarak kaynak kurumun yararını önceleyen kuruluşlardır. Bu şirketler işbu özelliğiyle kar yapmak üzere kurulmuş olan ticari ve sınaî faaliyet gerçekleştiren şirketlerden de ayrılmaktadırlar (Gözcü, 2019, s. 18).

Varlık Kiralama Şirketi kavramı, klasik kaynaklarda yer almamaktadır. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Kira Sertifikaları Tebliği ile resmîyet kazanmış bir kavramdır. Türkiye'de *Varlık Kiralama Şirketi* şeklinde adlandırılmış olan bu kurumlar, İngiltere'de *Special Purpose Company (S.P.C.)*, Amerika'da *Special Purpose Entity (S.P.E)* (Gözcü, 2019, s. 19), Hindistan ve Avrupa ülkelerinde ise *Special Purpose Vehicle (S.P.V.)*³ olarak isimlendirilmektedir.

VKŞ'ler, hâlihazırda olan bir mal, menfaat veya planlanan projelerin menkul kıymetleştirilerek eşit sertifikalara, yani diğer bir tanımla sukuklara bölünmesini amaçladığı için bu şirketler sukuk'un ortaya çıktığı zamanla paralellik göstermektedir (Gözcü, 2019, s. 20).

2. SUKUK

2.1. TANIMI VE İŞLEYİŞİ

Sukuk'un temelini, bugünkü anlamda çeke benzeyen belgelerin oluşturduğu tahmin edilmektedir ve bu çeklerin de ilk olarak 12'inci yy. da ticarete para yerine kullanıldığı tespit edilmiştir (Kulak, 2014, s. 43). Bu çeklerin ilk ortaya çıktığı dönemlerde para yerine kullanılan, belirli bir finansal yükümlülüğü temsil eden belgeler olduğu, ilerleyen dönemlerde ise sukukların bu yapıdan evrilerek varlığın sahipliğinin geniş yatırımcı kitlelerine bölüştürülmek suretiyle transferinin gerçekleştirildiği, sertifikalar aracılığıyla menkul kıymetleştirilmeye aracı hale getirildiği görülmektedir (Gözcü, 2019, s. 20).

Sukuk tanım olarak, gelecekte nakit girişi gerçekleştirecek olan alacakların veya bireysel kullanılmış olan kredilerin bir havuza dâhil edilerek bir araya getirilmesi ve menkul kıymetleştirilerek sertifikalanması işlemidir (Durmuş, 2010, s. 142). Tanımından yola çıkılarak gerçekleştirilen bu haliyle sukuk ilk olarak ABD'de ipoteg'e dayalı menkul kıymetlerin ihraç

² Kaynak web sitesi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18451&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>

³ Kaynak web sitesi: https://en.wikipedia.org/wiki/Special-purpose_entity

edilmesi suretiyle 1970 yılında gerçekleştirilmiştir (Ceylan, 2001, s. 156,157). Yapılan bu menkul kıymetleştirme ile gerçekleştirilen işlem kredi kuruluşu veya kredili satış yapan işletmenin alacaklarını satması ve bunları satın alan tarafın alacakları menkul kıymetleştirerek ihraç etmesi ve bu ihraçla finansman elde etmesidir (Parasız, 1999, s. 395).

1970'de ABD'de gerçekleştirilen işbu menkulleştirme işleminde gayrimenkulleri satın alan tarafların kredi borçları evraklaştırılarak ihraç edilmiş, sonrasında ise nakit paraya hızlıca kavuşmak isteyen bu evraklara sahip yatırımcılar değerinden daha düşük bedellerle bu evrakları satmışlardır. Piyasada bir gayrimenkul üzerinde birçok borcun oluşmasına neden olmuşlar ve bu durum ABD'yi mortgage(ipotek) krizine sürüklemiştir (Gözcü, 2019, s. 21).

Menkul kıymetleştirme işlemi az önceki örnekten yola çıkılarak ilk olarak kredilerin ve borçların el değiştirilmesi üzerine kurulmuştur (Gözcü, 2019, s. 21; Zateri, 2010, s. 11). Bu işlemde kredili satış yapan işletmelerin veya kredi kuruluşlarının vadeli alacaklarını aracı kuruluş ile menkul kıymet ihracı gerçekleştirerek yatırımcılara satmaları ve bu sayede finansman elde etmeleri mevzu bahistir (Durmuş, 2010, s. 142).

Yukarıda bahsedilen haliyle göz önüne alındığında Batıda kredili alacağın satımına dayalı finansman elde etme amacıyla gerçekleştirilen menkul kıymetleştirme işlemi bilhassa ipotekli varlıklar, leasing, faktöring ve kredi kartı alacaklarından meydana gelen sabit ve düzenli getirili alacaklar temel alınarak icat edilmiş ve günden güne geliştirilmiştir (Gözcü, 2019, s. 21).

2.2. İSLAMİ FİNANSTA SUKUK

Batı'daki uygulamalarından farklılık arz eden sukuk, İslami finans işlemlerinden olan murabaha, müşareke, mudarebe, selem ve istisna vb. İslami akitler üzerine kurulu olan bir proje veya menfaat gelirine dayanan sabit veya değişken getirili varlıklar temel alınarak icat edilmiştir (Bayındır, 2015, s. 99). Teoride bu akitlerin genel kurallarına uyulmak şartıyla caiz kabul edilen sukuk, borç satımı, menfaat satımı yahut mal satımı üzerine kurulabilmektedir. Mal ve menfaat satımına dayalı gerçekleştirilen sukuk işlemi eğer akitlerle ilgili genel kurallara da uyuyorsa caiz kabul edilmekte, borç iskontosuna dayalı olan sukuk işlemi ise çağdaş fukahanın geneli tarafından caiz görülmemekte ve Batı'daki menkulleştirme işleminin benzeri olarak görülmektedir (Bayındır, 2015, s. 100; Gözcü, 2019, s. 21,22).

Çağdaş fukahanın çoğunluğu tarafından caiz görülmeyen borç satımına dayalı sukukta amaç, ipotek veya rehin yoluyla garantiye alınmış borçların bir havuzda bir araya getirilmesi ve bunların karşılığında mali evraklar çıkartılarak yatırımcılara iskonto edilmesidir (Zateri, 2010, s. 11). Örneğin A kredi kuruluşu 2000 borçludan toplamda 750 bin dolar alacağını mali evraklar haline getirerek 600 bin dolar karşılığında iskonto eder ve gelecekteki alacağından 150 bin dolarını feda ederek bugün 600 bin doları nakit olarak elde eder. Bu işlem borç satımına dayalı sukuk işleminde örnek olarak gösterilebilir. Diğer bir örnekte ise A Bankası 10 borçlu müşterisinden toplam 500 bin dolar alacağını mali evraklar haline getirip tedavül eder ve bunları peşin 400 bin dolara satarak gelecekteki 500 bin dolar elde edeceği alacaklarından bugün peşin olarak 400 bin dolar elde etmiş olur (Gözcü, 2019, s. 22).

Fıkhî kaidelere uygun olan bir sukuk işlemi batıda uygulanan menkul kıymetleştirme işleminden farklı olarak ticaret ve ortaklık riskini içermelidir ve mevcut olan bir mal, menfaat veya ortaklık üzerine kurulmalıdır (Gözcü, 2019, s. 23). Çıkarılan bu sukuk karşılığında yatırım sertifikasını alan yatırımcı ise bu sertifika karşılığında sadece borç veren bir yatırımcı değil aynı

zamanda sukuk'un üzerine tedavül edildiği mal, menfaat veya ortaklık hissesinin de sahibi konumundadır (Durmuş, 2010, s. 144).

Borcun satışı şeklinde gerçekleştirilen sukuk işlemine her ne kadar cevaz verilme de Malezya'da kullanım alanı bulunmaktadır. Bu durum Malezya Sermaye Piyasası Kurulunun borcu, mal olarak nitelendirmesinden kaynaklanmaktadır. Uygulama alanı olan bu durum klasik fıkhıta çoğunluk görüşüne göre caiz görülmezken, bir takım şartların yerine getirilmesiyle caiz görüldüğü durumlar da bulunmaktadır (Gözcü, 2019, s. 22).

Borca/alacağa dayalı sukuk'un kabul edilme şartlarını, Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli fukahalarının görüşlerini de dikkate alarak Necdet Şensoy şu şekilde ifade etmiştir:

"1. Borcu/alacağı satan kişinin bu borcu teslim etmeye muktedir olmalıdır.

2. Borç/alacak teyitli olmalı ve anlaşma peşin olarak yerine getirilmelidir.

3. Borç/alacak altın ve gümüş gibi para olarak kullanılan metallerin gelecekte teslim edilmek üzere satışından doğmamış olmalı ve ödeme borçla aynı cinsten ve eşit şekilde olmalıdır.

4. Borç/alacak satılabilir mallar cinsinden olmalıdır." (Şensoy, t.y., s. 332,333)."

Borca/alacağa dayalı sukuk konusunda İslam Konferansı Örgütü Fıkıh Akademisi, alacakları mal olarak değil parasal bir varlık olarak değerlendirmiş ve alacakların iskontolu bir şekilde satışına cevaz vermemiştir (Gözcü, 2019, s. 22). AAOIFI düzenlemeleri ve İslam Kalkınma Bankası borca/alacağa dayalı sukuk konusunda oluşturulacak havuzdan en az %25'inin maddi varlığa dayalı olduğu, en fazla %75 inin borca/alacağa dayalı olduğu durumlarda bu sukuk'un ihraç edilmesine izin vermektedir (Şensoy, t.y., s. 332,333).

3. KÜRESEL İSLAMİ SUKUK İHRAÇLARI

Sukuk ile ilgili gerçekleştirilen ilk yasal düzenleme İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından 1998 yılında yapılmıştır. Bu düzenlemenin ardından gerçekleştirilen ilk sukuk ihracı ise Malezya'da İslami yapıya sahip olmayan Shell MDS tarafından 125 milyon Malezya Ringiti değerinde 1990 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu ihraç yaklaşık olarak 30 milyon USD değerinde gerçekleşmiştir (Aslan, 2012, s. 59).

Sonrasında gerçekleştirilen ilk sukuk ihraçlarını ve miktarlarını ise ülkelerin sukuk piyasalarına giriş yılları üzerinden değerlendiren Hakan Aslan ülkeler özelinde şu şekilde sıralamıştır (Aslan, 2012, s. 60).

-Malezya: 1996 yılında 49.2 milyon USD değerinde sukuk ihracı Cagamas Berhad tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Bahreyn: 2001 yılında 100 milyon USD değerinde sukuk ihracı Bahreyn Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Endonezya: 2002 yılında 18 milyon USD değerinde sukuk ihracı PT Indonesia Satellite tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Katar: 2003 yılında 700 milyon USD değerinde sukuk ihracı Katar Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir.

-BAE : 2004 yılında 100 milyon USD değerinde sukuk ihracı Tabreed Finansman Şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Suudi Arabistan: 2004 yılında 26.1 milyon USD değerinde sukuk ihracı HANCO Araç Kiralama Şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Almanya: 2004 yılında 146.9 milyon USD değerinde sukuk ihracı Saxony-Anhalt Eyaleti tarafından gerçekleştirilmiştir.

-İngiltere: 2005 yılında 26 milyon USD değerinde sukuk ihracı Pacific Star International Holding Corporation tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Pakistan: 2005 yılında 600 milyon USD değerinde sukuk ihracı Pakistan Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir.

-ABD: 2006 yılında 165,7 milyon USD değerinde sukuk ihracı East Cameron Gas tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Brunei: 2006 yılında 105.6 milyon USD değerinde sukuk ihracı Brunei Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir.

-Sudan: 2007 yılında 130 milyon USD değerinde sukuk ihracı Berber Çimento Şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ülkelerin sukuk piyasalarına giriş yılları üzerinden ilk sukuk ihraçlarını Tablo-1 ' de görebilirsiniz:

Tablo 1. Ülkelerin Sukuk Piyasalarına Giriş Yıllarına Göre Dünya'da İlk Sukuk İhracı Örnekleri

Yıl	Ülke	Miktar (milyon USD)	Kurum/Şirket
1996	Malezya	49.2	Cagamas Berhad Corp.
2001	Bahreyn	100	Bahreyn Hükümeti
2002	Endonezya	18	PT Indonesia Satellite
2003	Katar	700	Katar Hükümeti
2004	BAE	100	Tabreed Finansman Şirketi
2004	Suudi Arabistan	26.1	HANCO Araç Kiralama Şirketi
2004	Almanya	146.9	Saxony-Anhalt Eyaleti
2005	İngiltere	26	Pacific Star International Holding Corp.
2005	Pakistan	600	Pakistan Hükümeti
2006	ABD	165.7	East Cameron Gas
2006	Brunei	105.6	Brunei Hükümeti
2007	Sudan	130	Berber Çimento Şirketi

Kaynak: (Aslan, 2012, s. 60) eserinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Teoride murabaha, müşareke, mudarebe, selem ve istisna vb. akitleri üzerine kurulan sukuk türlerinin piyasaya ilk çıkış örneklerini Hakan Aslan şu şekilde sıralamıştır (Aslan, 2012, s. 61):

-Murabaha sukuk: İlk olarak 1997 yılında 969,9 milyon USD değerinde Khazanah Nasional Berhad tarafından Malezya'da ihraç edilmiştir.

-Müşareke sukuk: İlk olarak 2007 yılında 1 milyar USD değerinde Projek Lebuhraya Utara-Selatan Berhad şirketi tarafından Malezya'da ihraç edilmiştir (IIFM, 2017, s. 45).

-Menfaat Sukuku: İlk olarak 2007 yılında 650 milyon USD değerinde Saad Trading Contracting and Financial Services Company (STCFSC) tarafından Suudi Arabistan'da ihraç edilmiştir.⁴

-Hibrid sukuk: İlk olarak 2004 yılında 29 milyon USD değerinde Dawama şirketi tarafından ihraç edilmiştir.

-İstisna sukuk: İlk olarak 2003 yılında 1 milyar 471 milyon USD değerinde SKS Power Sdn Berhad firması tarafından Malezya'da ihraç edilmiştir.

-İcare Sukuk: İlk olarak 2001 yılında 100 milyon USD değerinde Bahreyn Hükümeti tarafından Bahreyn'de ihraç edilmiştir (IIFM, 2011, s. 21).

4. KÜRESEL İSLAMİ SUKUK İHRACINDA TÜRKİYE'NİN ROLÜ (2017-2023)

Türkiye'de İslami anlamda ihraç edilen ilk kira sertifikası 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım A.Ş. tarafın gerçekleştirilmiştir (Adıgüzel, 2016, s. 34). Bu ihraç 100 milyon dolar değerinde olup fon sahiplerine %5.25 sabit getiri oranı sunmuştur. Bu kira sertifikaları Ağustos 2013 tarihine kadar vâdelendirilmiştir (Yardımcıoğlu vd., 2015, s. 168). Sukuk ihracının ülkemizde ilk uygulaması olarak ihraç edilen bu kira sertifikaları büyük ilgi görmüş ve halkın alternatif finans uygulamalarına karşı ilgisinin göstergesi olmuştur (Büyükakın & Önyılmaz, 2012, s. 10).

Bir sonraki ihraç ise Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yetkilendirilen Citigrup, HSBC ve Liquity House finans kuruluşları ortaklığında 18 Eylül 2012 tarihinde 1.5 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir. Bu sukuk ihracı uluslararası çapta talep görmüş ve %58'i Ortadoğu'dan, %13'ü Avrupa'dan, %12'si Asya'dan, %9'u Türkiye'den, %8'i ise Amerika'dan müşterilere satılmıştır. Bu sukuk ihracına beş kat talep gerçekleşmiştir (Halıcı & Halıcı, 2013, s. 238).

İlk olma özelliği taşıyan bu sukuk ihraçlarından sonra ülkemizde sukuk piyasası ciddi bir ivmelenme kazanmıştır. Türkiye küresel düzeyde gerçekleştirdiği ilk sukuk ihracından 2017 yılına kadar olan süreçte 84 adet sukuk ihracı gerçekleştirmiş, bu sukuk ihraçları toplamda 2 milyar 971 milyon dolar tutarında gerçekleşmiştir (IIFM, 2017, s. 8). Tablo-2'de Ocak/2001 ile Aralık/2016 yılları arasında gerçekleşen, ülkeler bazında küresel sukuk ihracını görebilirsiniz.

Tablo 2. Ülkeler Bazında Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları (Ocak/2001-Aralık/2016)

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı(Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	4	37	0.011%
Brunei	135	8.547	2.44%
Endonezya	40	3.964	1.13%
Malezya	2.434	303.075	86.58%
Pakistan	8	141	0.04%
Singapur	3	221	0.06%
Bahreyn	299	12.934	3.69%
Umman	1	130	0.04%

⁴ Kaynak web sitesi: <https://group.bnpparibas/en/press-release/bnp-paribas-completes-sukuk-bond-issue-saudi-arabia-saad>

Suudi Arabistan	6	1.301	0.37%
BAE	1	100	0.03%
Yemen	1	234	0.07%
Gambiya	210	136	0.04%
Sudan	14	16.254	4.64%
Türkiye	84	2.971	0.85%
Toplam	3.240	350.044	100%

Kaynak: (IIFM, 2017, s. 8)

Tablo 2’de yer alan IIFM⁵ raporuna göre 2001 yılından 2017 yılına kadar geçen süreçte küresel çapta toplam 3.240 adet, 350 milyar dolar değerinde sukuk ihracı gerçekleşmiştir. En çok sukuk ihracı gerçekleştiren ülke olan Malezya küresel sukuk ihracında %86.58 paya sahip olmuştur. En az sukuk ihracı gerçekleştiren ülke ise %0.011 oranıyla Bangladeş olmuştur. Türkiye ise diğer sukuk ihraç eden ülkelere oransal olarak yakın olup %0.85 oranında sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. (IIFM, 2017, s. 8).

Tablo 3. 2017 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı(Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	0	0	0 %
Brunei	1	24	0,13 %
Endonezya	5	121	0,69 %
Malezya	164	15.345	88,36 %
Pakistan	0	0	0 %
Singapur	0	0	0 %
Bahreyn	20	1.164	6,70 %
Umman	0	0	0 %
Suudi Arabistan	0	0	0 %
BAE	0	0	0 %
Yemen	0	0	0 %
Gambiya	0	0	0 %
Sudan	2	181	1,04 %
Türkiye	17	530	3,05 %
Toplam	209	17.366	100 %

Kaynak: (IIFM, 2017, s. 8, 2018, s. 27) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3’e göre 2017 yılı içerisinde Bangladeş, Pakistan, Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen, Gambiya küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirilmemiştir. Türkiye ise 17 adet, 530 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 3.05 % olmuştur.

⁵ IIFM: International Islamic Financial Market

Tablo 4. 2018 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı(Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	0	0	0 %
Brunei	0	0	0 %
Endonezya	32	3.674	10,66 %
Malezya	266	23.964	69,54 %
Pakistan	0	0	0 %
Singapur	0	0	0 %
Bahreyn	21	1.897	5,50 %
Umman	0	0	0 %
Suudi Arabistan	0	0	0 %
BAE	0	0	0 %
Yemen	0	0	0 %
Gambiya	42	229	0,66 %
Sudan	5	85	0,24 %
Türkiye	164	4.611	13,38 %
Toplam	530	34.459	100 %

Kaynak: (IIFM, 2018, s. 27, 2019, s. 27) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4'e göre 2018 yılı içerisinde Bangladeş, Brunei, Pakistan, Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye ise 164 adet, 4.611 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 13.38 % olmuştur.

Tablo 5. 2019 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	2	22	0,050 %
Brunei	37	2.378	5,49 %
Endonezya	20	2.819	6,51 %
Malezya	419	28.371	65,61 %
Pakistan	6	200	0,46 %
Singapur	0	0	0 %
Bahreyn	21	1.852	4,28 %
Umman	0	0	0 %
Suudi Arabistan	0	0	0 %
BAE	0	0	0 %
Yemen	0	0	0 %
Gambiya	111	24	0,055 %

Sudan	0	0	0 %
Türkiye	208	7.570	17,5 %
Toplam	824	43.237	100 %

Kaynak: (IIFM, 2019, s. 27, 2020, s. 36) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5'e göre 2019 yılı içerisinde Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen, Sudan küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye ise 208 adet, 7.570 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 17.5 % olmuştur.

Tablo 6. 2020 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	23	731	1,28 %
Brunei	22	881	1,54 %
Endonezya	15	1.887	3,31 %
Malezya	360	30.042	52,75 %
Maldivler	2	21	0,036 %
Pakistan	2	58	0,10 %
Singapur	0	0	0 %
Bahreyn	23	2.171	3,8 %
Umman	0	0	0 %
Suudi Arabistan	0	0	0 %
BAE	0	0	0 %
Yemen	0	0	0 %
Gambiya	127	24	0,042 %
Sudan	5	899	1,57 %
Türkiye	105	20.234	35,5 %
Toplam	684	56.947	100 %

Kaynak: (IIFM, 2020, s. 36, 2021, s. 38) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 6'ya göre 2020 yılı içerisinde Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye ise 105 adet, 20.234 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 35.5 % olmuştur.

Tablo 7. 2021 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	97	4.937	9,11 %

Brunei	56	1.470	2,71 %
Endonezya	23	1.742	3,21 %
Malezya	423	35.626	65,7 %
Maldivler	0	0	0 %
Pakistan	9	222	0,4 %
Singapur	0	0	0 %
Bahreyn	22	2.056	3,79 %
Umman	0	0	0 %
Suudi Arabistan	0	0	0 %
BAE	0	0	0 %
Yemen	0	0	0 %
Gambiya	130	17	0,03 %
Sudan	4	22	0,04 %
Türkiye	422	8.080	14,9 %
Toplam	1.186	54.172	100 %

Kaynak: (IIFM, 2021, s. 38, 2022, s. 39) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 7'ye göre 2021 yılı içerisinde Maldivler, Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye ise 422 adet, 8.080 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 14,9 % olmuştur.

Tablo 8. 2022 Yılı İçerisinde Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	178	2.023	3,22 %
Brunei	59	1.545	2,46 %
Endonezya	48	1.631	2,60 %
Malezya	294	35.896	57,25 %
Maldivler	0	0	0
Pakistan	17	310	0,49 %
Singapur	0	0	0
Bahreyn	23	2.125	3,38 %
Umman	0	0	0
Katar	3	4.860	7,75 %
Suudi Arabistan	0	0	0
BAE	0	0	0
Yemen	0	0	0
Gambiya	118	16	0,02 %
Sudan	0	0	0
Türkiye	22	388	0,61 %

Uluslararası	198	13.900	22,17 %
Toplam	960	62.695	100 %

Kaynak: (IIFM, 2022, s. 39, 2023, s. 39) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 8'e göre 2022 yılı içerisinde Maldivler, Singapur, Umman, Suudi Arabistan, BAE, Yemen, Sudan küresel kısa vadeli sukuk ihracı hiç gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye ise 22 adet, 388 milyon dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirmiş, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 0,61 % olmuştur.

Tablo 9. Ülkeler Bazında Gerçekleşen Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracı Oranları (Ocak/2001-Aralık/2022)

Ülke	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Oran (%)
Bangladeş	304	7.750	1,25 %
Brunei	310	14.845	2,39 %
Endonezya	183	15.838	2,55 %
Malezya	4.360	395.919	63,96 %
Maldivler	2	21	0,003 %
Pakistan	42	931	0,15 %
Singapur	3	221	0,035 %
Bahreyn	429	24.199	3,90 %
Umman	1	130	0,021 %
Katar	3	4.860	0,78 %
Suudi Arabistan	6	1301	0,21 %
BAE	1	100	0,016 %
Yemen	1	234	0,037 %
Gambiya	738	446	0,072 %
Sudan	30	17.441	2,81 %
Türkiye	1022	44.384	7,17 %
Uluslararası	198	90.300	14,58 %
Toplam	7.633	618.920	100 %

Kaynak: (IIFM, 2023, s. 39)

Tablo 9'a göre 2001 Ocak ayından 2022 Aralık ayına kadar geçen süreçte 619 milyar dolar değerinde 7.633 adet küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. En çok sukuk ihracını 396 milyar dolar sukuk ihraç ederek Malezya gerçekleştirmiştir. Malezya, küresel kısa vadeli sukuk ihracının %64'ünü tek başına gerçekleştirerek zirveye yerleşmiştir. Hemen ardından ikinci sırada ise %7 oranla Türkiye gelmektedir. Türkiye, Malezya ya kıyasla çok az sukuk ihracı gerçekleştirmiş olsa da küresel çapta ikinci sıraya yerleşerek 45 milyar dolarlık hatırı sayılır bir oranda ihraç gerçekleştirmiştir.

Tablo 10. Küresel Kısa Vadeli Sukuk İhracında Türkiye'nin Yıllara Göre Oransal Olarak Payı

Yıllar	İhraç Sayısı	İhraç Tutarı (Milyon Dolar)	Küresel İhraca Katkısı
Ocak 2001- Aralık 2016	84	2.971	0.85%
2017	17	530	3,05%
2018	164	4.611	13,38%
2019	208	7.570	17,50%
2020	105	20.234	35,50%
2021	422	8.080	14,90%
2022	22	388	0,61%
Toplam: (Ocak 2001- Aralık 2022)	1022	44.384	7,17%

Kaynak: (IIFM, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023) raporlarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo-10'u aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz: Türkiye;

-ilk küresel sukuk ihraç ettiği tarihten 2016 Aralık ayına kadar geçen süreçte 2.971 milyon dolar tutarında sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı 0.85 % olmuştur.

-2017 yılında 530 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı önceki yıla artışla 3,05% olmuştur.

-2018 yılında 4.611 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı önceki yıla artışla 13,38% olmuştur.

-2019 yılında 7.570 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı artmaya devam ederek 17,50% olmuştur.

-2020 yılında 20.234 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı yaklaşık ciddi bir artış göstererek 35,50 % olmuştur.

-2021 yılında 8.080 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı ciddi bir düşüş göstererek 14,90 % olmuştur.

-2022 yılında 388 milyon dolar sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. Küresel sukuk ihracına katkısı çok ciddi bir düşüş daha gerçekleştirerek 0,61 % olmuştur.

-2001 Ocak'tan 2022 Aralık'a kadar geçen süreçte ise ülkemiz, toplam 45 milyar dolar değerinde küresel kısa vadeli sukuk ihracı gerçekleştirerek, küresel sukuk ihracına katkısı 7,17 olmuştur.

SONUÇ

Dünya genelinde finansal krizler oldukça sık seyretmeye başlamıştır. Bu krizlerin en önemli sebeplerinden bir tanesi reel olmayan yapıya sahip finansal uygulamalardır. Nitekim 1970 yılında ABD'de gerçekleşen mortgage krizi bunun örneklerinden bir tanesidir. Vadeli

şekilde gayrimenkulleri satın alan kişilerin kredi borçları evraklaştırılarak ihraç edilmiş, bu evraklar sıcak paraya kavuşulma adına finansal kuruluşlar tarafından değerinden daha düşük bedellere satılmış ve piyasada bir gayrimenkul üzerinde birden fazla borcun oluşmasına neden olmuştur.

Sukuk finansmanı, reel varlıklara dayalı olması nedeniyle anti-enflasyonist bir yapıya sahip olup yatırımcılar için güvenli bir liman teşkil etmektedir. Finansal krizlerin önüne geçilmesi için reel finansal işlemlere ihtiyaç duyulmaktadır ve bunun için küresel düzeyde sukuk finansmanının yaygınlaştırılması etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük çoğunluğu Müslüman nüfusa sahip olmasının da etkisiyle ülkemizde, İslami finansman yöntemlerine talep oldukça fazladır. Talep gören islami uygulamalardan birisi de sukuk finansmanıdır. Sukuk, konvansiyonel finans siteminde kullanılan menkul kıymetleştirme işlemine alternatif olarak geliştirilmiş bir finansal işlemidir. Ülkemizde “kira sertifikaları” ismiyle tanınmış olup özel amaçla kurulmuş olan “Varlık Kiralama Şirketleri” tarafından ihraç edilmektedir. Türkiye, küresel kısa vadeli sukuk ihracında önemli paya sahiptir.

Araştırmamızda Türkiye'nin küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı dönemsel olarak incelemeye tabi tutulmuştur. (Büyükkın & Bilal, 2016) çalışmasında ilerleyen yıllarda sukuk ihracının oransal olarak büyüyeceğini ve krizleri önlemede etkin bir yol olabileceğini; (Özcan & Elitaş, 2015) sukuk türlerini, işleyiş biçimini, ülkemiz ve dünya çapında ihraç oranlarını; (Yardımcıoğlu vd., 2015) ülkemizde yapılması planlanan büyük yatırımların sukuk ihraçları yoluyla finanse edilebilmesinin mümkün olabileceğini dile getirmişlerdir.

Araştırmamız da elde ettiğimiz bulgular neticesinde Türkiye'nin küresel kısa vadeli sukuk ihracında ciddi bir ivmelenme kaydettiği gözlemlenmiştir. Her ne kadar son yıllarda ülkede yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle sukuk ihracı sayısında düşüş yaşansa da gerekli şartlar oluştuğunda tekrar yükselişe geçeceği açıkça görülmektedir.

Türkiye, özellikle 2018,2019 ve 2020 li yıllarda küresel kısa vadeli sukuk ihracında ciddi bir ivmelenme kaydetmiş olup küresel düzeyde payı 35,50 % lere kadar yükselmiştir. Fakat ülkede yaşanan enflasyonun ve çeşitli ekonomik sorunların da neticesiyle 2021 yılında düşüşe geçmiş ve 2023 yılının başlarında bu oran iyice azalarak 0,61 % lere kadar gerilemiştir.

IIFM raporlarına göre 2023 yılı başına kadar geçen süreçte gerçekleştirilen dünya geneli küresel kısa vadeli sukuk ihracı toplamı 7.633 adet olup, 619 milyar dolarlık bir hacimle gerçekleşmiştir. Bu süreçte Bangladeş, Brunei, Endonezya, Malezya, Maldivler, Pakistan, Singapur, Bahreyn, Umman, Katar, Suudi Arabistan, BAE, Yemen, Gambiya, Sudan ve Türkiye sukuk ihracı gerçekleştirmişlerdir. En çok sukuk ihraç eden ülke 396 milyar dolarla Malezya olup, küresel kısa vadeli sukuk ihracına katkısı 63,96 % olmuştur. Türkiye ise 7,17 % oranında katkısıyla 45 milyar dolarlık bir sukuk ihracı gerçekleştirmiştir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, İ. (2016). *Türkiye'de Sukuk Piyasası, Tarihsel Gelişim, Mevcut Durum Ve Geleceğe Yönelik Öneriler* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Aslan, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım Ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi Ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak* (S. A. Çürük & R. Parlakkaya, Çev.; 1. Baskı). İktisat Yayınları.
- Bayındır, S. (2007). Menkul Kıymetleştirme Uygulamaları Ve Fıkıhtaki Yeri. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16.
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans*. Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Büyükkakın, F., & Bilal, E. (2016). Finansal Krizlere Karşı Sukukun Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14), 33. <https://doi.org/10.14784/jfrs.21594>
- Büyükkakın, Figen, & Önyılmaz, O. (2012). "Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları". *Marmara Üniversitesi Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(7), 1-16.
- Ceylan, A. (2001). *İşletmelerde Finansal Yönetim*.
- Durmuş, A. (2010). Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fıkî Açından Tahlili. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 16, 141-156.
- Gözcü, A. Y. (2019). *Varlık Kiralama Şirketi(Vkş)'nin Günümüz Türk Hukuku Ve İslam Hukuku Açısından İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Güngören, M. (2011). *Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Kadir Has Üniversitesi.
- Halıcı, Ü. A., & Halıcı, A. (2013). Finansman Temininde Yeni Bir Argüman: Sukuk (Varlığa Dayalı Kira Sertifikası). *Lebib Yalkın Dergisi*, 117, 238-245.
- IIFM. (2011). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2011)* (s. 52). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/8016a9e439814b84dc11b77dfa2f75c61634814285.pdf>
- IIFM. (2017). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2017)* (s. 185). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/02b43f812d4bcee22e8aac71428e3da01635237715.pdf>
- IIFM. (2018). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2018)* (s. 204). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/eb50837911aa9d0756d8e79dfccc47d51635242697.pdf>
- IIFM. (2019). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2019)* (s. 186). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/0842b3e4ecac2f78c7251cc811afdeba1635243207.pdf>

- IIFM. (2020). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2020)* (s. 190). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/bb676e86bd089c016b9d937badcce1881635251491.pdf>
- IIFM. (2021). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2021)* (s. 219). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/bcd691cfb4233fb37d783550210103921635251580.pdf>
- IIFM. (2022). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2022)* (s. 204). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/b387b56a6a4c664ff1fa2bc16f2ef1be1662443654.pdf>
- IIFM. (2023). *A Comprehensive Study Of The Global Sukuk Market (2023)* (s. 202). International Islamic Financial Market. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/f0a12d4a6880f8e3bc23a23a03baa8e61693983390.pdf>
- Kulak, H. A. (2014). *Sermaye Piyasası Aracı Olarak Kira Sertifikası* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Mısri, R. Y. (2011). *Özel Amaçlı Şirket SPV*.
- Öncal, N. (1997). *Türkiye'de Menkul Kıymetleştirme Uygulaması, Etkileri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Sermaye Piyasası Kurulu.
- Özcan, S., & Elitaş, C. (2015). FİNANSMAN ARACI OLARAK SUKUK VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17(3), Article 3.
- Parasız, İ. (1999). *Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*. Ezgi Kitabevi.
- Şensoy, N. (t.y.). *İslami Kurallara Uygun Finansal Sistem Bağlamında Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Uygulamaları. İçinde Fikhî Açından Finans ve Altın İşlemleri Tebliği*.
- Yardımcıoğlu, M., Ayriçay, Y., & Coşkun, S. (2015). İslami Finans Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirilmiş Varlık; Sukuk Dünya Ve Türkiye Piyasası İncelemesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), Article 1.
- Zateri. (2010). *Es-Sukûku ta'rifuhe, envâuhe, ehemmiyyetuhe, devruhe fi't-tenmiyyeti, hacmü ısdârâtihe, tahaddiyâtü'l-ısdâr*.

Kaynak Web Siteleri:

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=18451&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5>

(Erişim Tarihi: 27.12.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Special-purpose_entity (Erişim Tarihi: 27.12.2023)

<https://group.bnpparibas/en/press-release/bnp-paribas-completes-sukuk-bond-issue-saudi-arabia-saad> (Erişim Tarihi: 27.12.2023)